

híreink

ÚJ PUSKIN-SZOBOR

Puskin születésének 175. évfordulóján Kalinyinban, a hajdani Tverben az eddigi ábrázolásoktól igen különböző szobrot avattak. Az eddigiéket mintha az ismert Repin-festmény romantikus ihletében születtek volna, az újhoz viszont alkotója grafikai művet használt. Ennek forrása Puskin egyik rajza, melyen magát Anyeginhez hasonlítja. A rajz alapján készült metszet 1829-ben jelent meg. A fiatal szovjet szobrász, *Oleg Konsztantyinovics Komov* Puskinja a Volga-parti parkban áll, keresztbe tett lábbal, egyik kezével a mellvéd rácsára támaszkodva, másik kezén köpenyét tartva, cilindresen, nagy szemével a messzeségbe nézve, várakozva.

GORKA GÉZA

Szeptember 16-án lenne nyolcvan éves *Gorka Géza*, a huszadik századi magyar kerámiaművészet egyik legjelentősebb alakja. A Nyitra megyei Nagytapolcsányban született. Festőnek indult, Mezőtúrra került, ahol az Alföld egyik legrégebbi népi fazekasközpontjában Badán Balázstól tanulta meg a szakma alapvető fogásait. A Tanácsköztársaság bukása után Németországban folytatta tanulmányait. Egyéni stílusát a húszas évek derekán alakította ki — már idehaza, a népi fazekasság és a habán ónmázás kerámia díszítésével. Kesztenes figurális díszítésekkel borított edényeinek felületét, későbbi munkáin az edény formája és a díszítésül szolgáló, repesztett máz szerves egységet alkot. Egyedi tervezésű kerámiával új utat nyitott a magyar iparművészetben.

FILMSEGÉLY

Egyszer már hoztak filmtörvényt az NSZK-ban, hogy segítsék az igényes alkotókat; de ez nem sokat használt. Most újabb intézményes segítségnyújtásra szánták el magukat a hatóságok. Július elsejétől minden mozilátogató 15 pfennigét ad erre a célra. A televízió már amúgy is megértette a mozi: 1957-ben 800 millió, 1971-72-ben már csupán 150 millió ember járt moziba. Csak a műsor hetven százalékát jelentő külföldi sikerfilmekkel tudták feljebb tornázni a közönség számát. Most az új törvénytől várják, hogy végre többet nyújthassanak a filmvászonon. Már a forgatás előtt támogatják az igényes forgatókönyveket. Megadó-

tatják a szexet — s ezt a pénzt is jó filmekre fordíthatják, és szeretnék elérni, hogy újra megjelenjenek Európa moziáiban a nyugatnémet filmek.

GYEREKKÖNYV-AKCIÓ

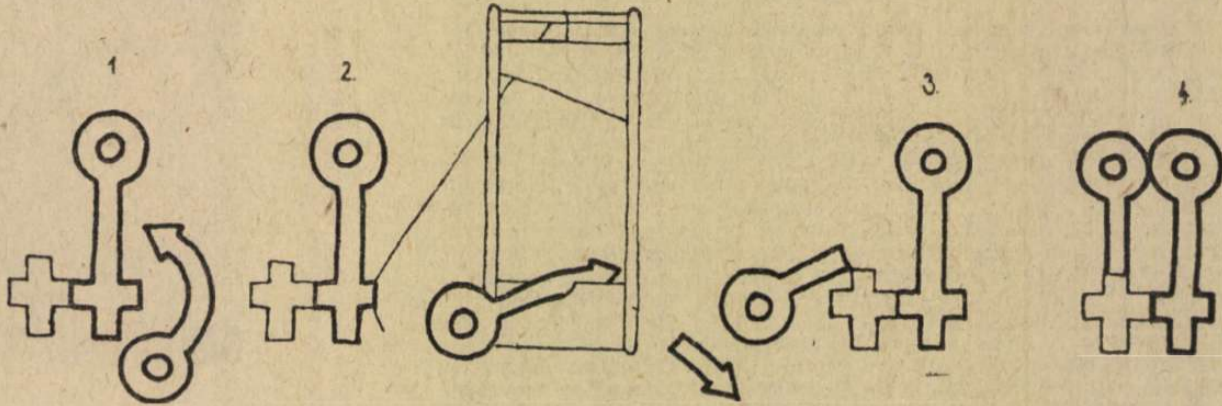
A fejlődő országokban nagy kincs a gyerekkönyv. Az UNESCO és a Könyvtárak Nemzetközi Szövetsége akciót szervez, amelynek keretében *gyerekkönyveket juttat el* Bangladeshbbe, Brazíliába, Indonéziába, Jamaicába, Jordániába, Libanonba, Nigériába, Peruba, Szenegálba és Tanzániába. Az UNESCO híradója felhívással fordul mindenkihez: vásároljunk ajándékutalványokat a mozgalom keretében a nemzeti UNESCO-bizottságoknál. Ezeket a következő címre kell elküldeni: *IFLA Children's SECTION, 45 Stephenson Tower, Station Street, Birmingham B5 4DR, England.*

ESSZÉ AZ „ÚJ REGÉNYRŐL”

Le Nouveau roman címmel esszékötet jelent meg a párizsi Seuilnél *Jean Ricardou* tollából. A szerző az egyik legtehetségebb és legradikálisabb elemzője az „új regény” irányzatának. A tömör összefoglaló munka az „*Ecrivains de toujours*” sorozatban jelent meg, s az első olyan mű, mely nem egyetlen szerzőről, hanem egy csoportról, illetve irányzatról szól. Ricardou munkáját természetesen a korábbi kérdés felelevenítésével kezdi, hogy vajon az „új regény” az irodalmi alapfogalmak valódi, új egységét jelenti-e, vagy csak néhány kísérletező regényíró csoportjának a címkeje? Ricardou meggyőződése, hogy az „új regény” szerzői gárdájába azok az írók tartoznak, akik az 1971-es Cérisyben rendezett kollokviumot is szorgalmazták: Butor, Claude Ollier, Pinget, Robbe-Grillet, Sarraute, Claude Simon és maga Ricardou. A szerző meghatározza az „új regény” alapvető vonásait, fejezetről fejezetre leírja és példákkal illusztrálja azt a módot, ahogyan az „új regény” művelői kikezdték a tradicionális elbeszélés logikáját. A könyvet a szerző saját illusztrációi és az írók noteszlapjai, rajzai díszítik.

AZ ÜZBÉG FAUST

Újabb nyelvre fordítják le Goethe *Faustját*. *Erkin Vahidov* üzbec költő látott neki a nagy munkának, hogy a világirodalom e remekművét anyanyelvre ültesse át. *Erkin Vahidov* jelenleg Berlinben az utolsó simításokat végzi művében. Az üzbec *Faust-könyv* hamarosan megjelenik.

Háy Ágnes rajza

Watergate és Hollywood

Hellmuth Karasek, a *Spiegel* munkatársa abból a szempontból elemzi az új amerikai filmeket, miként adnak számot arról a megrendülésről és zűrzavarról, amelyet a Watergate-botrány váltott ki az amerikai köztudatban. A félelem, a bizalmatlanság, a letargia és a tehetetlenség rákos fekélyei félelmetes pontossággal jelennek meg a mozik vásznán, mint valami röntgenernyőn. Karasek azonban óvatos, és nem dönti el, hogy a filmbeli fikció csak tünete-e a betegségnek, vagy gyógyászati kísérlet is.

Az ismertetett művek nyilvánvalóan igen különböző értékűek. A legsilányabb és legellenszenvesebb a *Death Wish (Halálvágy)* lehet, mely az önbíráskodást magasztalja, és a nézők tehetetlenségét agresszív ösztöneik felkeltésével leplezi. Gengszterek megölik egy liberális építész feleségét, lányát pedig megerőszakolják; az építész a szabad Vadnyugatra utazik, itt „megtér”, vagyis elveszti mihaszna liberális illúzióit, egy pisztolyt kap ajándékba, és megtisztítja az éjszakai utcákat a bűnözőktől. A közönség — Karasek döbbenetére — minden leelőt gazfikó után ujjong és tapsol, sőt annak is örül, ha valamelyik lepuftantott gengszter, már a földön fekvé, még egyet kap a hátába. A „halálvágy” ily módon mások halálának vágyává minősül át, a nézők pedig két órára elvesztik nyomasztó kiszolgáltatottságuk érzését, és rejtett, megfogalmazatlan bosszúvágyukat egy borzalmatlan színpadon megélethetik.

Nem sokkal ígéreteesebb *Peckinpah* filmje, a *Hozzátok el nekem Alfredo Garcia fejét!* sem. A meg-

bízó — teherbejuttat lányát megbosszulandó — egymillió dollárt kínál fel a fent említett fejért. A történet konfliktusa, morálja tehát szinte prehisztorikusnak tűnik — de az áldozatot csodaautókon, sőt sugárhajtású repülőgépeken üldözik. A morálnak és a technikának ez a viszolyogató ellentmondása szintén arról a zűrzavarról vall, amelyet a magas fokú technikai civilizációba „belevezett” ember érez, akinek nem volt ideje arra, hogy ősi ösztöneit összhangba hozza környezetével, melyet végül is ő teremtett meg.

Roman Polanski új filmjének, a *Chinatown*-nak magányos detektív a hőse; de a régebbi detektívfilmekől eltérően az ő alakját nem romantika lengi körül. Házasságtörök után nyomoz, lefényképezi, majd megszarolja őket; csak hogy e piszkosan átlagos munka közben nagyobb galádságokra bukkan: maffiára, gyilkosságokra, a kaliforniai vagyonok bűnből fakadó forrásaira. Hasonló fejlődés látható *Alan J. Pakula Parallax View (Térhatás)* című nyíltan politikai filmjében is, mely témáját főként a Kennedy-gyilkosságból merítette. Egy szenátort megölnék, majd elpusztulnak sorra a szemtanúk is. Csak egyetlen ember akad, egy újságíró, aki nem hisz az események véletlenszerűségében. Beférkőzik egy szélsőjobboldali szervezetbe, amelyet a Big Business támogat. Végül lelővi a szervezet egyik vezetőjét, és őt is lepuftatják. E politikai filmben a politikai szféra áttekinthetetlen és kibogozhatatlan jobboldali összeesküvésnek mutatkozik, amely ellen csak örültek lázadhatnak. A *Halálvágy* primitív

tehetetlenségi érzése itt kétségbeesetében és raffináltabban kap hangot.

Az ismertetett filmek közül minden bizonnyal *Francis Ford Coppola* műve, *The Conversation (A társalgás)* a legértékesebb. Hőse egy magányos szakember, egy magno- és lehallgató-specialista, aki készpénzért lelkiismeretesen elvégzi minden rábízott feladatot. Szerény, emberkerülő egyéniség, aki szabad idejében szaxofonon kísér hanglemezeket — „a modern sztereomagnó-groteszk képe ez”, Karasek szerencsés megfogalmazásában. Amikor e hivatás mesterei közös bulikon találkoznak, nem nőügyeket mesélnek egymásnak, hanem azt, hogy miként sikerült elcsenniük az emberek magánéletét — mert ez az új ebben a hivatásban, ez válik a film folyamán rutinná, szakbarbársággá.

A film végén a főhős egyszer csak törni kezdi a fejét azon, hogy mi lesz éppen-lehallgatott áldozatainak a sorsa. Fellázad, de nem válik erkölcsileg magasztos figurává, mint ezt a régi filmeszmény megkövetelte volna. Nyomorult kaffka léte sűpped, üldözési mániára keríti hatalmába, centiről centire kutatja át lakását, hogy megkeresse a saját maga által szakszerűen elhelyezett lehallgató készülékeket. A történet itt válik a Nixon-ügy parabolájává: Nixon is feljegyzett saját Fehér Házában minden beszélgetést, és ily módon megfosztotta magát a saját magánéletétől. Ráadásul abszurd módon azt hitte, hogy kívül marad a megfigyelés körén, holott önmagára kémkedett.

E. I.

FRANK JÁNOS:

Egy budapesti Krakóban

A grafika visszavonhatatlanul alakot váltott. A sokszorosító grafika már nem az a hangerejében és mélységében a kamarazenehez hasonlítható műfaj, aminek Dürer és Rembrandt hagyománya nyomán tartottuk; nem az a kis-méretű, csaknem következetesen fekete-fehér művészet, amelynek finomságait, aprólékos megoldozását jószerivel csak úgy élvezhetjük igazán, ha az orrunkkal szántottuk a papírt, s jól járt, gazdagabb lett, aki a nagyítóüvegét is elővette, hogy a vonalhalálkat, árkokat még jobban tanulmányozhassa. Az 5. krakkói Nemzetközi Grafikai Biennálén (Mot-tója: Az ember és a kortárs világ) hagyományos felfogású lapot még csak mutatóba sem állítottak ki.

A grafika táblakép — szobakép — méretűvé vált, s a művek leg-többjén szerepet, sőt főszerepet kapott a szín: méghozzá harsány, intenzív színek. Új technikai eljárásokat alkalmaznak: uralkodik a szerigrafia, a szitanyomat, meg az offset, feltámadt a XIX. századbeli heliogravúr (voltaképpen fénykép-rézkarc). Megszűnt — vagy lappang — a fametszet és a rézmetszet, de egy tapodtat sem engedett hatalmából a rézkarc,

akvatinta, mezzotinto és a kőrajz. Gyászolhatjuk a klasszikus grafikát, mégis tudomásul kell vennünk a váltást. Sőt inkább örülnünk kell az újfajta művészetnek, ez is a festészet demokratizálódásának egyik formája. Hiszen ezek a grafikák festmény hatásúak, s mivel sokszorosíthatók, olcsóbbak is, mint az olajkép. Kézműves munka valamennyi, és — a művész aláírásával — minden egyes többszörözött lap eredetinek számít most is.

Az új művek előadása nagyvonalú: egyesek beszédre törekszenek, igen gyakran sokkhatásra is. A nagy krakkói tárlat képeinek stílusa változatos. Általában több a kritikai elem, mint a játékos, bár a játék sem hiányzik. Elég sok a pesszimista mű, gyakori téma a szex. Érdekes, hogy számos nyugati grafikai lapnak — és ez nemcsak hommage à Cracovie — tartalmazott, progresszív politikai tartalma van.

Nem vágtam mellbe ez a biennálé, nem földobtam, eufóriás érzésekkel telve jöttem haza Krakóból — lehet, hogy nekem már semmi sem jó —, mégis egy jelentékeny, tekintélyes világkiállítás láthatam, igen magas színvonalú monstre-tárlatot.

Érződött, hogy Lengyelország felszabadulásának jubileumi évében különös gondnal rendezték meg a biennálét. Gondolom, ezt a minőséget könyörtelenül szigorú zsűrizéssel érték el a vendéglátó lengyelek és a nemzetközi bíráló bizottság. Elemző stúdiumokra nem futotta időből, érintőleges impressziók szerzésénél viszont többre volt alkalmam. Úgy mentem körbe a hatalmas, több szintes modern kiállítási pavilonban, hogy nem töltöttem az időm a művészek elolvasásával, csakis a képeket néztem. Amint valamelyik megállított, elővettem a noteszomat. A képcímeket franciául is leírták, az országneveket csak lengyelül. Azt még tudtam, hogy mi WEGRY vagyunk, de amíg kisütöttem, hogy WLOCHY az Olaszország, vagy SZWAJCARIA és SZWEICJA közül melyik Svájc és melyik Svédország, eléggé lelassult a körsétám. Ez is tanulság tárlatorganizáláshoz. A rendezés különben alighanem jó volt, mert nem lehetett észrevenni. A krakkóiak nem csináltak olyan nagy ügyet a művészet tárlalásából, mint mi. Minden tiszta volt, gusztyos, puritán: semmi trükk.

A biennálén — nem tudtam

megszámolni — azt hiszem, másfélezer grafikai lap szerepelt: a noteszomba ötvennek írtam fel a szerzőjét, szerintem az ötven legjobb művészt. Vagyis akit és amit kiválóan tartottam, akkor és ott. Arra is gondoltam — akkor is, most is —, hogy a földkerekség művészetéről csak így kapásból, és ilyen könnyedén ítélni lehetne pófátlanul. Mi más tehetek? Legfeljebb tévedtem. Az se biztos.

Kiemelkedő volt a lengyel, az amerikai, a jugoszláv és a svéd művészek teljesítménye. A széles skálájú lengyel gyűjteményből az annyira szűkszavú Berdzszak, Andrzej Lachowicz, Natalja Lach-Lachowicz, továbbá Staroczewski és Trelinski lapjai tetszettek a legjobban. Mondtam már, hogy vakrepülést játszottam, s nem néztem a névcédulákra, az egyik fal előtt aztán kétszer is megdobbant a szívem. Megnéztem a neveket, amerikalak voltak: Frank Stella feszes, mégis ujjongó, optimista mértánisága kapott meg az egyik műben, a másik nyomat meg Roy Lichtensteiné. Kuriózum már az is, hogy Lichtenstein túl lépett a nevével szinte azonos jelentésű pop arton. Mostani litográfia és linóleum-metszet kompozíciója szellemes módon, mintha a húszas évek avantgarde-ját követné. Az úr a pokolban is úr — gondolom —, a világklasszis, a nagy művész neve nélkül is nagy, ámbar az olasz Vedova, sőt maga Joan Miró sem állítottak meg képeikkel, mi-

előtt a névtáblát megnéztem volna. Pedig őket azért hívták meg, hogy emeljék a tárlat rangját. A nyugat-németek szemléletomást ugyanolyan alaposan készülték föl, mint a lengyelek. Nem szeretnék adatokat halmozni, de mégis meg kell említenem Kampmann Hervest, Ingrid Webendorfer, Voss és Wunderlich műveit. A jugoszláv Galic síma, raszteres megoldásával, Merzad Velazquez idézõ montázsával, Sibenik geometrikus térrácsával szintén kitűnt még a krakkói együttesben is. Megdöbbenő volt a svéd Rahmberg sorozata, Forsberg iróniája és Böckman naiv felfogású tablója (az utóbbiak is svédék). Érdekes, hogy Böckman Fő utcájára mennyi rokonságot mutatott a szovjet Vilner Vászarcarnokával. (Véletlenül közel is volt egymáshoz ez a két lap.) A francia munkák közül két tüntetően rézkarc modorú lapot fedeztem fel, Loisilet és a Lebensteinét. A francia Giau-Miniet-nak a jelenkori fasizmust támadó lapja már jelképes, másutt is láttam reprodukálni.

Néhány ország műtárgygyűjteményéből — folytatom enyhén szólva sommás bíráskodásomat —, úgy éreztem, hiányzik valami. A japán, a spanyol, a görög, a malaysiai és a dél-amerikai művészek mondhatnám, elérték a Nyugat-Európa, sőt a világ művészetének felsőfokát. Talán minőségben felül is múlták. Ezek a művészek a legkövetesebbet nyújtották, maradandó élményt adtak. Csak éppen... Ennyire